

Mechelen, staro mesto jedro.
Foto: Tatjana Vokić, 23. 4. 2009

- javnost bi morala imeti dostop do obnove kulturne dediščine (primer dobre prakse so konservatorska dela National Trusta);
- pri varovanju dediščine je treba spodbujati sodelovanje z nečlanicami EU, interdisciplinarnost in medsektorsko povezovanje.

Delavnica o čezmejnih povezavah.
Foto: Tatjana Vokić, 23. 4. 2009

Več informacij o konferenci je na spletni strani www.heritageorganisations.eu. Eden od sklepov, glede na nepričakovano številčno udeležbo, pa je bil, da bi bilo vsekakor smiselno nadaljevati s tovrstnimi srečanji evropskih dediščinskih NVO tudi v prihodnje, vsakič v drugi državi gostiteljici.

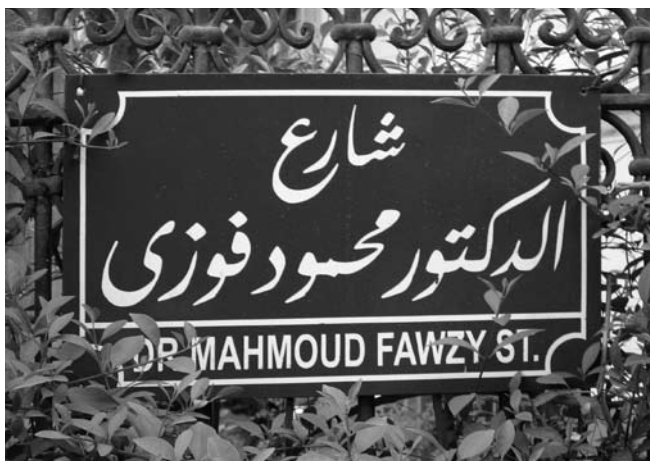
ALEKSANDRIJA – PO POTEH IN SLEDEH ŽENA, DEKLET IN ŠOLSКИH SESTER NA ZAČASNEM DELU V EGIPTU

Egipt in predvsem mesto Aleksandrija sta s Slovenijo povezana s posebnimi vezmi. Žensko delo in začasno izseljevanje v Egipt, ki sta včasih trajala vso delovno ali življenjsko dobo, sta šele v zadnjih nekaj letih del slovenske kulturne zgodovine in zavesti, Egipt pa je v zavesti Slovencev predvsem prvovrstna turistična destinacija. Sama sem Egipt in Aleksandrijo doživela na različne načine – kot turistka, etnologinja, Primorka, predvsem pa kot ženska. Razumevanje življenjskih zgodb izseljenk na začasnem delu nekdanj in danes je bila stalnica v različnih trenutkih potovanja »po sledeh« omenjenih žena in deklet.

Prvo potovanje je bilo turistično – z novodobno ladjo smo se s skupino prijateljev januarja 2007 preko turistične agencije odpravili na križarjenje po vzhodnem Mediteranu. Analogija z nekdanjimi potovanji slovenskih izseljencev je seveda nemogoča. Pa vendar – raziskave dela in življenja primorskih aleksandrink, predvsem varuš, vzgojiteljic, guvernant in spremljevalk dokazujejo, da so z družinami, pri katerih so delale, redno potovale iz Aleksandrije na dopust v Evropo. Dekleta in žene so potovale in bivale skupaj z družino v prostorih, namenjenih višjemu sloju in pri tem izkusile podobno razkošje kot mi na naši ladji. Specifična struktura turistov na tovrstnih križarjenjih kot novem načinu modernega turističnega potovanja, dostopnega tudi plitvejšim

žepom, omogoča vpogled v način življenja »postreženih« in »strežnikov«. Ogromna potniška ladja s tisoč člani posadke in dva tisoč potniki je pravo malo mesto, potovanje pa skoraj preveč razkošno. »Strežniki« spravijo sobo, hrane je na pretek in še več, animatorji skrbijo za razvedrilo, poskrbljeno je za ples, gledališke in varietejske predstave, na ladji je zdravniška ambulanta, pa tudi casino (bolj ali manj prazen), takorekoč vse, kar si »postreženi« potnik lahko zaželi. Ko sem na to malo plavajoče mesto pogledala z etnološkimi očmi, sem pravzaprav pogrešala le še eno komponento kulturnega okolja, ki si ga ustvarjamo ljudje v stalnih bivališčih – kotiček, kjer se človek umiri, dobi stik s svojo duševnostjo in z duhovnostjo. Ker pa sodi turistična ladja kot začasno bivališče v industrijo zabave, se verjetno lastnikom zdi tovrstna »dodana vrednost« za tedensko ali dvo tedensko bivanje nepotrebna. Množica potnikov in služinčadi različnih narodov in ras skrbi za vtis globalizacije, kjer se kulturne, rasne, narodne ali verske razlike stapljajo v medsebojni toleranci. Pogovor s »strežnicami« pa je razkril analogije z našimi aleksandrinkami – stregle so nam žene in dekleta iz Romunije, Filipinov, Indonezije, ki so doma pustile otroke in družino ter za boljši zaslužek za šest mesecev šle »služit« na ladjo. Pot iz Evrope v Egipt čez morje, ob prostranosti modrine in sonca, pa

* Mag. Inga Miklavčič-Brezigar, dipl. etnol. in prof. angleščine, kustodinja, Goriški muzej, 5000 Nova Gorica, Grad Kromberk, Grajska 1, E-mail: inga.brezigar@yahoo.com

Hišna tabla na Domu šolskih sester.

Foto: Inga Miklavčič-Brezigar, Kairo, november 2007

je kljub spremenjenim razmeram spominjala na nekdanje poti slovenskih aleksandrink.

V Aleksandriji sem slišala, da se tisti, ki je tam ko dežuje, tja tudi vrne: ob mojem prvem obisku Aleksandrije je deževalo. Drugič sem šla v Aleksandrijo v istem letu novembra. Potovanja sta organizirala Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink Prvačina in turistična agencija Kompas, in sicer za številčno skupino domačinov, sorodnikov in potomcev aleksandrink iz Goriške, predvsem Vipavske doline, nekaj tudi s Koprškega, in naključne turiste iz okolice Ljubljane, ki so začudeno spraševali, kdo pravzaprav so »aleksandrinke«. Potovanje je bilo zaključek večletnega potrpežljivega organizacijskega dela: od prve pobude upokojenega diplomata Ivana Martelanca, izrečene leta 2004, za postavitev spominske plošče ženam in dekletom, ki so služile v Aleksandriji in Kairu in s svojim delom in zaslužkom pred propadom rešile marsikatero goriško in vipavsko domačijo. Pričevanja domačinov in izseljenk, dokumentirana v literaturi in dokumentarnih filmih, potrjujejo, da je večina žena in deklet po prvi svetovni vojni od doma odšla z namenom obnove domačij in odplačevanja dolgov ter zaradi pomanjkanja možnosti zaposlitve v domačem okolju in fašističnega režima, ki je zaposlovanje še dodatno onemogočal. Odhajale so sicer v bolj ali manj znano okolje, kjer so jih čakale zagotovljene službe, ki so jim jih priskrbele sorodnice ali slovenske šolske sestre v Aleksandriji. Pa vendar je bila pot nevarna in bivanje v tujem okolju naporno. Ženske so bile v nekem smislu junakinje. Ideja o postavitvi plošče se je porodila moškemu, ki je znal pogledati preko samoumevnosti, s katero so te ženske sprejemale dolžnost »žrtvovanja« v skrbi za družino, ter zaznal pomen »služenja kruha« zase, za otroke in družino. Čeprav je bila ideja sprva tako v Goriškem muzeju (kot etnologinja sem sodelovala v okviru svojih rednih delovnih zadolžitvev) kot na Krajevni skupnosti Prvačina zavrnjena, prav tako večina prošenj za finančno podporo, pa je imel projekt močno moralno podporo. Ideji o postavitvi plošče se je kmalu pridružila ideja o ustanovitvi lokalnega muzeja v Prvačini, o kateri sva se pogovarjali z Dejanom Baša, predsednico Turistične zveze Nova Gorica in članico Krajevne skupnosti Prvačina. Ko so nam nato na referatu za družbene dejavnosti Občine Nova Gorica predlagali ustanovitev Iniciativnega odbora za realizacijo postavitve plošče, se je iz odbora oblikovalo Društvo

Po odkritju spominske plošče.

Foto: Barbara Brezigar, Aleksandrija, november 2007

za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink Prvačina. Idejni osnutek plošče akademskega kiparja Janeza Lenassija je njegov sin Aleš Lenassi vklesal v kraški marmor in vanj tudi besede Marjana Tomšiča o »les Goriciennes, les Slaves, les Slovènes«, ki so več kot stoletje prihajale v Egipt, ter besede šolske sestre Franke Martelanc o solzah in trpljenju mladih mater, ki so se ob nedeljah popoldne zbirale v Domu šolskih sester v Aleksandriji in Kairu. Po revoluciji leta 1952, ko so mnoge premožne družine zapustile Egipt in so se v domače kraje vračale tudi slovenske »služkinjek«, so se zgodbam o »žrtvovanju« priključile še trpke zgodbe o odtujenosti otrok in mož in njihovem odklanjanju. Prav tako usode tistih, ki se niso imele kam vrniti in so ostale v Egiptu ter so pokopane v Aleksandriji ali Kairu.

Na začetku poti po sledih aleksandrink smo v Kairu obiskali latinsko pokopališče. Slovenska imena in napisi na nagrobnih ploščah izpričujejo slovensko prisotnost v Egiptu, živo tudi v Domu šolskih sester, kjer deluje sestra Kristina Bajc – nekoč je bil to dom naših aleksandrink, zdaj je v njem več kot osemdeset študentk kairskih univerz, za katere skrbijo domače, egiptovske šolske sestre.

Obisk Egipta, v Kairu še turistični, se je tudi tokrat končal v Aleksandriji – in tudi tokrat je deževalo. Hotel v kraljevem parku, kjer smo bivali, je pričaral delček nekdanjega blišča, v katerem so službovale slovenska dekleta in žene v Egiptu – tudi v kraljevi družini je delalo nekaj deklet iz družine Volk iz Gradišča, prav tako Marija Cvenk, zadnja med aleksandrinkami, ki je ostala v Domu šolskih sester, Azilu sv. Frančiška, in je pokopana v grobnici šolskih sester na aleksandrijskem latinskem pokopališču.

V Azilu sv. Frančiška so nas pričakale šolske sestre. Sestra Martina Arhar je predstojnica doma, v katerem je še okoli trideset ostarelih in nemočnih oskrbovank, zanje pa skrbita še sestre domačinki Angèlè in Lavrencija ter nekaj novink in delavk. Iz Trsta sta prišli sestra Suzana Masten, provincialna predstojnica Tržaške province kongregacije šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, in sestra Gabrijela Koncilija, iz Kaira sestra Kristina. Na prireditvi ob odkritju plošče, ki jo je pripravilo Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink, se je poleg naše skupine in sester zbralo še nekaj Slovencev, ki živijo v Egiptu ali so z njim povezani, med njimi Gilbert Civardi, ki je bil v Aleksandriji rojen, se tam šolal in živel do dvajsetega leta; tja se stalno vrača

k zakoncema Albertu in Vani Silič na Sharia Salah Salem, Manchieh. Prireditve se je z njim udeležil le Berto, saj Vana zaradi oslabelosti ne zapušča več stanovanja. Prisotni so bili cerkveni predstojniki katoliške skupnosti v Aleksandriji, slovenski veleposlanik v Egiptu Borut Mahnič, ki je sestram predal odlikovanje Red za zasluge za vsestransko pomoč našim ženam in dekletom – aleksandrinkam, s katerimi jih je odlikoval tedanji predsednik dr. Janez Drnovšek, župan Mirko Brulc, ki je pozdravil v imenu Mestne občine Nova Gorica, Dejana Baša je orisala delo društva in pomen postavitve plošče, Robert Černe pa je sestre pozdravil v imenu Krajevne skupnosti in vasi Prvačina. Izzvenela je ljudska pesem Ljobe Jenče o lepi Vidi in še zlasti ganljiva recitacija pesmi o otroku, ki piše materi v Egipt, in pismo matere, ki piše o razdvojenosti med enim in drugim svetom in življenjem. Prireditve v Aleksandriji je bila nekaka oddolžitev lokalne skupnosti, nabita s čustvi potomcev aleksandrink, ter dogodek, ki zdravi skrito bolečino vipavskih in goriških vasi.

Aleksandrinke še vedno dojemamo kot žrtve in nedvomno so mnoge to tudi bile. Tradicionalna družba 19. in prve polovice 20. stoletja je »žrtvovanje« postavila visoko na vrednostno lestvico sprejemljivih vrednot. Podobni občutki so spremljali potomce aleksandrink, ki so ostali doma, prejeli pomoč mater in žena in jim obenem zamerili, ker so odšle. Ti občutki so resnični in še vedno prisotni. Zamere in odpuščanja se prepletajo z razumevanjem in nerazumevanjem tedanjih časov. Vendar je podobno resnična tudi druga plat delovanja in bivanja aleksandrink, ki jo odkrivamo ob pričevanjih varovancev. Povezave med varovanci in družino ter »dado«, bodisi dojiljo ali varuško, vzgojiteljico ali spremljevalko so bile pogosto zelo čustvene in so se ohranile vse življenje, še po koncu delovne dobe. Mnoge so postale del družine in so z njimi potovale po svetu. Delo in služba nista pomenila le dela za denar, pač pa delo s srcem in prijateljstvo. Vrednote, kot so poštenost, delavnost, prijaznost pa so kulturno okolje slovenskega človeka približale večkulturnemu okolju, v katerem so delale. Prav tako resnična so pričevanja, da so odšle, ker so se želele umakniti pred neprijaznimi družino, taščo, možem. In seveda pričevanja o preprosti želji po neodvisnosti. Slovensko skupnost v Aleksandriji so sestavljale družine meščanskega družbenega sloja, ki so ob primerni zaposlitvi lahko šolale otroke in si do revolucionarnega preloma leta 1952 zagotovile dokaj udobno življenje.

Tretji obisk Aleksandrije skoraj leto pozneje je bil povsem naključen; ali pa tudi ne. Šolske sestre tržaške province so 22. septembra 2008 praznovala stoletnico, odkar so na povabilo patra Benigna Snoja prve štiri sestre prišle iz mariborske matere hiše

šolskih sester Sv. Frančiška v Egipt, da bi prevzele skrb za šolanje otrok slovenskih služkinj v Aleksandriji. Šolske sestre so ostale v Egiptu do današnjih dni, znale so se prilagoditi in delovati tam, kjer so jih potrebovali. Ko niso mogle obdržati šole, so prevzele azil in skrbele za primorska dekleta. Počakale so jih ob prihodu parnika, jim preskrbele dobre službe in jih varovale, če so službo izgubile. In končno – skrbele so za mnoge, ki se po koncu delovne dobe niso mogle umakniti domov, ampak so zadnja leta življenja preživele v njihovi oskrbi. Skrbele so in še vedno skrbijo za mnoge grobove aleksandrink. V Kairu so se preusmerile v oskrbo študentk, v Aleksandriji še vedno skrbijo za ostarele domačinke in za nekaj prizadetih deklet, ki ne morejo skrbeti zase. Obenem skrbijo za novinke – domačinke, Egipčanke, ki vstopijo v red. Izšolajo jih v sestriških hišah v Trstu in Gorici; nekatere znajo tudi nekaj slovenskih besed.

Kaj pomeni, če te ob prihodu v tujo deželo pričaka prijazen domač obraz, sva izkusili z Darinko Kozinc, podžupanjo Mestne občine Nova Gorica, s katero sva se v Aleksandriji udeležili slovesnosti ob stoletnici prihoda šolskih sester v Egipt. Ko sva 17. septembra 2008 prileteli na aleksandrijsko letališče in sva ob izhodu zagledali nasmejana obraza sestre Suzane in sestre Lavrencije, je bil občutek neprecenljiv, prav tako kot je neprecenljivo vzdušje v Azilu svetega Frančiška, kjer so naju sestre sprejele – iz nam tujega sveta vstopiš v slovensko oazo, med pohištvu aleksandrink v tako rekoč njihov »živi« muzej. Na Goriško spominja kopija slike Matere Božje s Svete Gore nad Solkanom, delo goriškega slikarja Del Nerija, ki jo je za aleksandrijsko hišo priskrbel Solkanka, sestra Beata Gomišček. Slovenska beseda, rože, kulinarika, od juhe, mineštre do potice, ki se je je kuharica, sestra Angèlè, naučila pripravljati v Gorici, predvsem pa prijaznost in gostoljubje zaznamujejo hišo šolskih sester kot oazo slovenske kulture v Aleksandriji. Pred kapelo je knjižnica, s skrbno v rjav papir ovitimi knjigami, kjer podpisi in naključni zaznamki izpričujejo prisotnost aleksandrink, sestra Gabrijela pa nam je poiskala tudi star gramofon in plošče, ki so si jih žene in dekleta zavrtle na nedeljskih zabavah. »V domu je bilo pogosto veselo,« je povedala.

Zdaj na slovenske vezi z Egiptom spominjata slovenski hiši v Aleksandriji in Kairu – dokler bosta v njiju delovali sestri Martina in Kristina – plošča na vrtu Azila sv. Frančiška in nagrobne plošče s slovenskimi imeni na pokopališču: kulturna dediščina slovenskih aleksandrink, ki bi jo kazalo ohraniti.